

Насамперед людина — це творча одиниця

Незабаром, 30 березня, виповниться вже два роки з тих пір, як раптово пішов із життя Микола Іванович Коробко. Та чи багато його земляків, криворіжців, розуміє всю велич цієї людини-творця? Ні, звичайно. І що вже тоді каза-

ти про інших українців, тим більше — у пеклі цієї жахливої війни, яку розв'язали проти нас рашисти? А він же — видатний український еколог і правозахисник, народний депутат України першого скликання, в недалекому минулому — активний і дієвий керівник всеукраїнської екологічної асоціації «Зелений світ», один із співзасновників всеукраїнської організації «Спілка офіцерів України», один із співзасновників у Кривому Розі відродженої «Просвіти» імені Тараса Шевченка... Можна перераховувати далі й далі його посади й досягнення, серед яких — і перемоги в численних судах, де він захищав не тільки своїх земляків, коли представляв їх інтереси (в тому числі — у Європейському суді з прав людини). Та найголовніше, що він жив і працював у гармонії з природою (з Богом по-іншому), а тому — світив для людей, як те сонечко з висоти, допомагаючи їм у всьому, будучи насамперед при цьому справді активною творчою одиницею на тлі багаточисленних нулів-споживачів, які шукали й шукають у житті тільки матеріальну вигоду для себе.

Тому ми й вирішили укласти й видати книгу із його найяскравіших творів та спогадів про нього, звернувшись при цьому до керівництва тих організацій, де він працював найактивніше. Звертаємось також і до всіх наших читачів і активістів українського громадянського суспільства. Будь ласка, якщо у вас є бажання приєднатися до цієї справи, то перерахуйте кошти на картку Приватбанку за номером 5363 5420 1992 7756.

25 січня Європейський суд з прав людини оприлюднив проміжний вердикт у так званій «великій справі щодо Донбасу». Суд розставив крапки над «і» у питанні ролі РФ у гібридній агресії на Сході України.

Про те, чому це рішення стало абсолютною, безперечною перемогою України читайте в статті редактора ЄвроПравди Сергія Сидоренка Окупант в законі: як суд у «великій справі щодо Донбасу» змінить думку світу про агресію РФ.

масштабним документом, обсягом у 230 сторінок, тож із нього варто виділити шість головних елементів: визнання збройної агресії; визначення дати початку російської окупації; визнання контролю РФ на окупованій території; визначення територій, за порушення на яких відповідає РФ; дозвіл доводити вину РФ за наслідки обстрілів цивільних об'єктів на українській стороні від лінії зіткнення; підтвердження того, що порушення з боку Росії (від вбивств та катувань до об-

деним фактом, що російська збройна агресія на Сході України та російська окупація частини східних областей розпочалися навесні 2014 року, а так звані «ДНР» та «ЛНР» були повністю підконтрольні Москві.

Наприклад, ще за декілька днів до ухвалення цього проміжного рішення, 23 січня, у залі Парламентської асамблеї Ради Європи точилася непростя для України дискусія щодо вторгнення Росії. «Позиція Ради Європи полягає в тому, що

Чому проміжне рішення європейського суду про Донбас стало великою перемогою України

Якщо стисло та спрощено, то Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) розглядає колективну скаргу України та Нідерландів проти РФ у тому, що вона після окупації Донбасу у 2014 році системно порушувала права людини на цих територіях, або не розслідувала скоєні там порушення, і як держава-окупант повинна нести відповідальність за події на цій території.

Щоб винести рішення за цією скаргою, Суд мав відповісти на цілий комплекс питань. Чи була ця територія України окупованою? Чи контролює її Росія? На яку частину України поширюється російський контроль? Чи відповідальна РФ за злочини, скоєні у цій частині України, і за які саме зі злочинів?

Формально Європейський суд з прав людини ще не завершив розгляд справи. Винесення фінального рішення забере ще кілька років. Суд має визначити, які саме статті Європейської конвенції з прав людини порушила Росія. Однак конкретно у цьому процесі головним був саме нинішній, «проміжний» етап.

ЄСПЛ став першим міжнародним судом, який на підставі доказів, поданих Україною, юридично довів окупацію Росією частини Донбасу з 2014 року. Досі рішення про це ухвалювали лише політичні органи, які до того ж робили це під впливом українців або їхніми голосами. А деталі рішення ЄСПЛ роблять перемогу України у цьому процесі ще вагомішою. Навіть українські урядовці, відповідальні за цей судовий процес, у розмові з ЄвроПравдою зізнавалися, що не чекали настільки переможного рішення.

Рішення Європейського суду у «великій справі Донбасу» є

меження у сфері освіти) були системними, а не поодинокими.

За кожним із цих пунктів можна говорити про перемогу Києва.

Але ж Росія вийшла з Ради Європи і не визнає ці рішення! Це так. Точніше, вона не вийшла, а її вигнали з організації. Однак на судові процеси, що стосуються подій 2014-2022, це не впливає: РФ лишається відповідальною за порушення прав людини, вчинені нею в минулому. Таке зобов'язання РФ взяла на себе 25 років тому, коли ратифікувала документи Ради Європи.

Важлива деталь: у цій справі РФ до останнього брала участь у процесі, подавала докази і заперечення, була присутня на слуханні (відбулося в січні 2022 року) тощо. Лише у листопаді-2022, за тиждень до засідання, на якому судді винесли рішення (тобто у момент, коли розгромна поразка РФ у цій справі стала очевидною для членів суду!), суддя ЄСПЛ від Росії Михайл Лобов оголосив про вихід зі справи. Але ухвалення рішення це не зупинило.

Тож нинішнє рішення було ухвалене у змагальній процедурі. І це насправді дуже важливо для його міжнародної легітимності. Річ у тім, що рішення ЄСПЛ, оприлюднене у середу, немає потреби виконувати. Його основна цінність в іншому: у тому, що ЄСПЛ став першим міжнародним судом, що визначив часові та територіальні межі російської окупації на Донбасі. Міжнародне правосуддя працює таким чином, що рішення одного судового органу зазвичай визнають або враховують інші. І тому для світової спільноти, а також для інших судових процесів відтепер стало дове-

російське вторгнення розпочалося у 2022 році», — щиро запевняв присутніх бельгійський депутат Крістоф Лакруа. Тоді Україні все ж вдалося перемогти — але неможливо назвати цю перемогу переконливою. Згадка про початок збройної агресії Росії щодо України у 2014 році у рішенні ПАРЕ затвердили 47 голосами за, із 43 проти (12 утрималися, а 20 не голосували).

Що ж стосується розгляду цієї справи по суті — то він також відбудеться, навіть без російського судді. ЄСПЛ призначить йому заміну. Визнання того, що саме Росія юридично відповідальна за події на Донбасі, є важливим для тих українських підприємств, які втратили власність. Зокрема, де-факто влада так званих «ДНР» і «ЛНР» проводила експропріацію майна та бізнесів українських власників. Частина майна та обладнання заводів Донбасу була вивезена до Росії, частина — знищена. Тепер у власників з'явився шлях стягнути ці збитки з РФ. «Це рішення відкриває дорогу для інвестиційних арбітражів», — пояснила Ірина Мудра, заступниця міністра юстиції, що була на оголошенні рішення у Страсбурзі.

Крім того, рішення щодо юрисдикції у справі Донбасу розблокує розгляд багатьох скарг проти РФ, поданих раніше до ЄСПЛ через події на Донбасі. Докладніше — у матеріалі Сергія Сидоренка Окупант в законі: як суд у «великій справі щодо Донбасу» змінить думку світу про агресію РФ.

Сайт «Європейська правда», 26 січня 2023 року
<https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/01/26/7154924/>

ПАРЄ підтримала спецтрибунал для розслідування «злочину агресії» Росії та Білорусі проти України

Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ) одногосно проголосувала за створення спеціального міжнародного трибуналу через агресію проти України, йдеться в заяві, опублікованій 26 січня. ПАРЄ, що складається з депутатів, призначених національними парламентами 46 держав-членів, пропонує трибунал у Гаазі «для судового переслідування російських і білоруських політичних і військових лідерів, які планували, готували, ініціювали або здійснили агресивну війну Росії проти України».

Вимога створення міжнародного трибуналу повторює заклик законодавців Великої Британії, які минулого тижня висловили підтримку «створенню спеціального трибуналу з обмеженим

фокусом на злочині агресії» на додаток до розслідування, яке проводить Міжнародний кримінальний суд (МКС). МКС не в змозі розслідувати злочин агресії, якщо Рада безпеки ООН не передасть справу до нього, що є «дуже неправдоподібним», оскільки Росія, швидше за все, використає свій статус постійного члена Ради безпеки, щоб ветоувати таке рішення. Росія була виключена з Ради Європи, заснованої після Другої світової війни для захисту прав людини, у березні 2022 року – після її вторгнення в Україну.

<https://www.radiosvoboda.org/a/news-para-trybunal-zlochyn-agresiji-rosija-bilorus/32241264.html>

Бериславщина поступово відновлюється

Все більше мешканців сусідньої нам Херсонщини прагне повернутися додому, на звільнені території. Все більшою є потре-

вдив діагностики.

На обігріві у лікарні не економлять – на цьому наголосила головна лікарка Наталія Миколаївна. Запас горючої си-

громади, з берегів Дніпра. Наприклад, медсестра Ольга, не покидала ні на день рідне село, що на берегах Каховського водосховища, і довгий час була

чи не єдиним медиком на всю громаду. А Віра Василівна, т.в.о директора центру первинної медико-санітарної допомоги, разом з нею видавали ліки, що надходили з Криворізького району. Працювали і під обстрілами, переходили село і зараз – на відстані якихось 15 кілометрів від позицій ворога, тобто – у зоні враження ворожої артилерії, про що поінформував Олег Євгенович, директор місцевої центральної лікарні. І серпень був найгарячіший бо до

ба у відновленні критичної інфраструктури. На звернення Бериславського району відгукнувся найближчий сусід – Криворізький район.

Вже (що найменше – у трьох населених пунктах Бериславщини) відновлено роботу медичних закладів, ведеться прийом пацієнтів та працює швидка допомога. Жодної копійки із бюджету. Всі кошти – від меценатів з агросектору, з місцевого бізнесу, з міжнародних організацій.

Опікується даним напрямком та координує всі ці зусилля керівництво Криворізького району і депутатський корпус. Залучено вже понад 1.5 мільйона гривень. Перший етап робіт (як зазначив голова РВА Євген Ситниченко) виконано: замінено вікна, встановлені металопластикові нові двері. Також приміщення обігріте. «Буржуйки» для опалення надала міжнародна організація «Червоного хреста». Навесні як підкреслив очільник району, планується передати лікарням декілька одиниць медичного обладнання для ультразвукового обстеження та інших

ривини, «пілетів», у достатній кількості. За її словами, бригада швидкої допомоги отримала новенький автомобіль

96-ти прильотів нараховували тільки за день місцеві жителі. А пані Галина, акушерка, згадує, як 12 березня в

марки «Сітроен», оснащений усім необхідним. Попередній реанемобіль викрали загарбники й використовували його задля своїх розваг, а потім взагалі спалили й покинули у найближчий лісосмузі.

Медсестри, з тривогою і злістю в голосах, згадували пережиту окупацію. Згадували про відібрані паспорти, які після деокупації було знайдено в зруйнованому приміщенні місцевої ради. Вражають також історії медиків із сусідньої

лікарню, привезли перших поранених бійців. Тоді їй вперше, за свою багатолітню практику, довелося виймати кулі з тіл наших захисників. Вона працювала всю ніч того тривожного дня, а наприкінці зміни вона ще й прийняла пологи у місцевої жительки.

Павло БЕСАРАБ,
кореспондент газети.
На світлинах: те, що побачено й зафіксовано на фотокамерах.

“У нас дві війни”. Як в Україні борються з корупцією

Заступник голови Офісу президента Кирило Тимошенко пішов у відставку після того, як з'явилася інформація про те, що він перевіз сім'ю в особняк в Україні відбулись серйозні політичні перестановки. Під час написання цього тексту 11 чиновників або пішли у відставку, або були звільнені – таким чином Київ намагається боротися з корупцією в уряді. Це призвело до того, що деякі політики у США закликали обмежити допомогу Україні. Президент Володимир Зеленський намагається швидко відновити довіру суспільства, але звинувачення серйозні, а час невдалий.

Претензії з'явилися в тому числі завдяки журналісту-розслідувачу “Української правди” Михайлу Ткачу. Це він провів розслідування, яке встановило, що компанія подружки на той час керівника Дніпропетровщини Валентина Резніченка під час війни отримала чималу суму коштів на будівництво доріг. Інше розслідування журналіста показало, що заступник голови Офісу президента Кирило Тимошенко під час воєнного стану їздить на автомобілі “Porsche Tausan” 2021 року вартістю 100 тисяч доларів. В декларації цього авто немає, а сам Тимошенко заявив, що взяв його покататися. Кирило Тимошенко пішов у відставку через два місяці після того, як Ткач розповів, що він перевіз сім'ю в особняк відомого забудовника. При цьому чиновник заперечує, що зробив щось не так. “Досить часто депутати та чиновники, якщо походження їхніх грошей невідоме, оформляють активи на близьких собі людей”, – пояснює Ткач. “Це ознаки непрозорості, у той час, коли кожен крок чиновника має бути зрозумілим для суспільства”, – каже він. Журналіст визнає, що корупція існує в багатьох країнах. Тому найважливішою він вважає реакцію на неї.

У своїй пекарні у Ворзелі під Києвом Іванна не дуже здивована тим, що Міноборони звинувачують у завищених цінах закупівель, заступника міністра – нібито в отриманні хабаря у розмірі 372 000 доларів, а чиновник має пристрась до дорогих автомобілів. “Мені це не подобається, – каже вона, поки її чоловік В'ячеслав місить тісто в підсобній кімнаті. – Краще б ці гроші пішли на щось хороше для України”. Вона робить паузу і додає: “Нам потрібно замінити всіх тих політиків, які були там багато років. Вони звикли до цього, це їх готує”.

Отримання Україною мільярдів доларів військової, гуманітарної та фінансової допомоги передбачають відповідальність і контроль. Це також збільшує ймовірність того, що гроші потраплять у чужі руки. “Йдеться про існування України, – каже Ткач. – Це не просто звичайний рік для нашої країни. Тому я вважаю, що ця хвиля відставок, ініційована президентом, є важливим визнанням і необхідною дією”.

Відтоді, як Україна 31 рік тому проголосила незалежність, корупція заплямувала її державні служби, а найбільше – політику. У 2014 році народна революція повалила останній орієнтований на Москву уряд, тому що люди хотіли нарешті жити в демократичній державі. Відтоді Україна зробила спроби здійснити низку реформ, зокрема, викликаних наступною кампанією агресії Росії проти країни. Зміни вважали важливими для забезпечення подальшої підтримки Заходу. Потім були створені нові антикорупційні органи разом із новими системами державних витрат, новою поліцією, а політики були змушені оприлюднити свої статки – часто з приголомшливими цифрами.

“Ми хотіли результату”, – каже мені Ярослав Юрчишин, народний депутат і заступник голови антикорупційного комітету ВРУ. “Так, у нас є залишки корупції в минулому, але принаймні зараз ми про це не мовчимо. Наступною зупинкою буде профілактика”, – додає він. Юрчишин вважає, що немає кращого часу, щоб викрити міністерські неправомірні дії, навіть якщо західна допомога опинилася під загрозою. “Західні партнери розуміють, що у нас дві війни, – каже він. – Перша – проти Росії, друга – наша внутрішня війна за майбутнє України”.

До повномасштабного російського вторгнення в лютому 2022 року західні союзники, такі як Європейський Союз і США, не були задоволені темпами зусиль Києва у боротьбі з корупцією. Хоча незрозуміло, якої політичної шкоди завдадуть звинувачення 2023 року президенту Зеленському, його відповідь на них цього разу США назвали “швидкою та рішучою”. З огляду на те, що очікують появи нових звинувачень, він сподіватиметься, що інші союзники думатимуть так само.

Джеймс ВОТЕРГАУЗ,
кореспондент ВВС в Україні
(Матеріал підготовлений за участю Ганни ЧОРНОУС і Шівон ЛІХІ)
На світлинах: Михайло Ткач, журналіст-розслідувач, який пише про ймовірні факти корупції

Страшно, не програвши РФ, програти корупціонерам війну за майбутнє України

Після війни нам доведеться відбудувати, перезавантажити чи створити держінституції, яким громадяни довірятимуть. Без цього ми не зможемо відродити Україну.

Мене завжди дивувала та дивує спроба виправдати факап, кумівство чи корупцію тим, що, мовляв, і раніше так було. Чинovníк краде – і одразу звучать голоси – а що, раніше такого не було? Було. Але якщо в голові немає розуміння того, що так не повинно бути, то це голова хвора чи просто без мізків.

Чи призначили лояльного, а не розумного та компетентного, і одразу звучать голоси на його захист, мовляв, а що раніше краще було? Краще буде, якщо почнуть призначати на посади компетентних людей, які можуть якісно виконувати роботу, а не сексологів та кінологів зі своїх знайомих.

До речі, ще одна спроба виправдати корупцію – це сказати, що вона є скрізь. Звичайно ж, корупція є скрізь, але в усіх цивілізованих державах з нею борються, а не толерантно до неї ставляться. Не кажуть, що борються, а карають та не покривають корупціонерів.

Якщо ж із корупцією не борються, то державні інституції перестають працювати, а держава гине.

Коли прокурор, поліціант чи сбушник покриває злочинця за «частку» або через кумівство, а не карає його, то в результаті держава деградує і перестає виконувати свої функції. При цьому запит на справедливість залишається, але не задовольняється державою.

У ситуації з Україною це призводить до Майдану і наслідків, які не завжди позитивно впливають на державні інституції. А в гіршому випадку – вігіланти чи лінчувальники забирають у держави монополію на насильство.

Після війни доведеться докласти чимало зусиль для відродження та відбудови України. Але доведеться відбудувати не лише будинки, дороги та інфраструктуру, а ще й довіру до влади. Нам необхідно відродити довіру та повагу до інституцій. Також необхідно буде повернути довіру до правоохоронних органів.

Цього можна досягти виключно справами, а не гучними заявами чи словами, що корупція переможена. І необхідно буде створювати інститут репутації у суспільстві. З нуля. Потрібно буде будувати правову державу, в якій верховенство прав і свобод було б не порожнім звуком. Доведеться відбудувати, перезавантажити чи створити держінституції, яким би

довіряли громадяни. А без цього ми не зможемо відродити Україну.

Настав час зрозуміти, що в післявоєнній Україні (з жахливо зруйнованою інфраструктурою, зі зруйнованою економікою та з сумнівними перспективами) житимуть лише за умови, що ситуація зміниться. А в Україні, яка пронизана і просякнута кумівством та корупцією, з фриками та «корабельними соснами» у владі, з дурними та продажними політиками, чиновниками та медіа, з суспільством, просоченим безвір'ям та з нереалізованим запитом на справедливість, захочуть жити лише дурні та корупціонери. Вони згодні жити, як раніше, але вони не зможуть відродити Україну. І грошей на відновлення їм не дадуть. Та й жити у такій Україні мало хто захоче.

Тоді з країни пойдуть молоді, розумні, талановиті та креативні. І це буде катастрофа, адже дуже страшно, не програвши Росії, програти корупціонерам війну за майбутнє України. А система чинитиме опір. Отже, все найскладніше у нас попереду, після війни. Але, крім нас самих, цього ніхто не зробить.

Борислав БЕРЕЗА.
суспільно-політичний діяч, сайт «ЛІГА.net», 11 січня 2023 року.

Що чекає українських біженців у Європі в 2023 році

ПОЛЬЩА: МЕНШЕ КОШТІВ ЗА ЖИТЛО І «ЗАМОРОЖЕННЯ» ДОПОМОГИ ДО ПЕВНИХ УМОВ

У Польщі, де перебуває близько 1,5 млн українських біженців, доведеться самостійно покривати частину витрат на проживання в місцях колективного розміщення, вказує сайт «VisitUkraine». Українці зможуть безплатно проживати в таких місцях у перші 120 днів з моменту приїзду до Польщі. Після цього вони мають платити за проживання 50% вартості, а з травня 2023 року - 75% вартості за проживання, але не більше ніж 40 і 60 злотих на добу (300 грн і 500 грн відповідно). Зміни не стосуватимуться інвалідів, осіб пенсійного віку, вагітних, жінок з дітьми віком до року, жінок з трьома дітьми та більше, осіб у складній ситуації. Вони й надалі будуть проживати в таких місцях безоплатно.

ЧЕХІЯ: ЗМЕНШЕННЯ ВИПЛАТ І ПЕРЕВІРКА ДОХОДІВ

У Чехії підготували зміни до законів, які зменшать розмір допомоги біженцю з 5000 крон до 4890 (215 дол США), а також запровадять інші поправки. Остаточне рішення має бути ухвалене впродовж січня, а діятимуть нові правила з квітня. Відповідно до проекту, розмір допомоги залежатиме від доходів біженця. Якщо доходи будуть вищими за вказану суму, допомогу не надаватимуть. Проте пенсіонерам та людям з інвалідністю грошову допомогу збільшать - вона становитиме 7 290 крон (323 дол США) на дорослого та 5 235 крон на дитину (231 дол США). Наступ нуфінансову допомогу біженці зможуть отримати, довівши у ній потребу, приміром, через відсутність роботи чи не надання безкоштовного житла.

СЛОВАЧЧИНА: БЕЗ БЕЗОПЛАТНОГО ТРАНСПОРТУ

З 1 січня Словаччина скасує безоплатний проїзд у громадському транспорті в столиці країни Братиславі. Безоплатний проїзд буде лише в день отримання документів про статус тимчасового захисту та впродовж наступних чотирьох днів. Для школярів безоплатний проїздз абишати, але дитина повинна мати документ про тимчасове про-

живання у Словаччині і підтвердження навчання у школі.

ЛИТВА: БЕЗОПЛАТНИЙ ТРАНСПОРТ І ЕЛЕКТРОННІ ПОСВІДКИ

Натомість Литва навпаки, продовжить термін безкоштовного користування громадським транспортом - до 2024 року. Ідеться про великі міста та про залізничний транспорт. З 2023 року країна також запроваджує лише електронний формат дозволів на проживання, який діятиме до березня 2024 року.

ЛАТВІЯ: ТРЕБА ВЧИТИ МОВУ

У Латвії попередили, що українські біженці повинні вивчити мову країни, якщо вони планують працювати. Для цього надається один рік, тобто, говорити латиською мовою на роботі треба буде з 1 січня 2024 року. Досі такої вимоги до працівників не було. Латвія зобов'язалася приймати і допомагати українським біженцям до 30 червня цього року, після чого цей термін може бути переглянтий. Розмір грошової допомоги тут не змінився.

НІДЕРЛАНДИ: ПЕРЕВІРЯТИМУТЬ ДОХОДИ, ПЕРШ НІЖ ВИПЛАТИТИ

У цій країні вирішили встановити залежність між грошовою допомогою і доходами сім'ї з України. З 1 лютого, як повідомляє ресурс «Help Ukraine», муніципалітети матимуть можливість припинити виплату щомісячної допомоги для всієї сім'ї, якщо хтось із родини має доходи від роботи або пільг. Зараз на кожного українця - і дорослого, і дитину - платять 260 євро. Також передбачається, що виплати на харчування зміняться і залежатимуть від того, скільки осіб є у сім'ї. Чим більшою є сім'я, тим меншою буде виплата на кожну особу. Уряд також планує зменшити допомогу на відшкодування витрат тим родинам, котрі приймають біженців. Якщо зараз розмір цієї допомоги становить 215 євро на місяць, то планується, що після 1 лютого він зменшиться до 93 євро.

НІМЕЧЧИНА: ВИПЛАТИ БІЖЕНЦЯМ ЗРОСТУТЬ

Німеччина - чи не єдина країна, яка з січня збільшить допомогу українським біженцям. Це підвищення буде диференційованим: одиноким дорослим сума допомоги зросте на 53 євро і становитиме 502 євро. Дорослим особам із сім'ї, підліткам і дітям теж підвищать виплати, але сума допомоги буде меншою. Водночас Німеччина обмежила строк перебування в країні без реєстрації терміном до 90 днів.

ШВЕЙЦАРІЯ: ПОСЕЛЯТИМУТЬ НА ВІЙСЬКОВИХ БАЗАХ

Ця країна оголосила, що 2023 році виділить додаткове житло для переселенців з України. Уряд країни очікує, що близько 75 тисяч українців можуть звернутися до Швейцарії за допомогою і кілька десятків тисяч потребуватимуть житла. Швейцарія планує облаштувати житло для українців на кількох військових базах.

Сайт «BBC Україна», 3 січня 2023 року (У скороченому вигляді. Повністю – за посиланням: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-64109032>)

Війна і наука. Про істотне, але нечасто обговорюване

Фактично, попри те, що минуло вже понад тридцять років незалежності, ще немає (і не було до війни) зартикульованого канону української культури. У деяких її формах і видах це подекуди було зроблено, передусім у літературі, але в інших формах культури і мистецтва такої артикуляції і усвідомлення канону ще немає, а це тривожний сигнал, який має викликати найсерйозніші подальші осмислення і пріоритетизації.

Повномасштабна війна триває вже понад десять місяців. Путінська Росія надалі по-варварськи намагається знищити Україну як державу та країну: її інфраструктуру, міста, університети, клініки й музеї, житлові квартали і бібліотеки, а головне — людей, зокрема свідомих українців. Бо бачить в Україні, і слушно, загрозу для своєї деспотії і свого ж цивілізаційного та політичного застою. Під брехливими гаслами денацифікації і захисту російської культури російські збройні сили щодня вбивають українців: військових і цивільних, старих, молодих та дітей — усіх, кого можуть. Тож ця війна геноцидна — на знищення країни, людей та культури. Росія не приховує геноцидного наміру, вона афішує його: він звучить у словах Путіна, а також його ж «філософа» Дугіна й російських пропагандистів (див., наприклад: Тимофей Сергейцев, «Что Россия должна сделать с Украиной», РИА Новости, 03.04.2022). Водночас майже щодня від світових медій іде інформація про воєнні злочини російських окупантів... Війну і воєнні злочини роблять росіяни; це не відбувається руками лише Путіна або вузького кола його поплічників. За всіми показниками, разюча більшість російського суспільства й електорату підтримує війну. Так, багато росіян висловили незгоду, і їх було заарештовано й репресовано за це; багато емігрувало. Але, попри всі санкції та певні економічні негаразди, російське суспільство схвалює війну, що уподібнює Росію до гітлерівської Німеччини. За це вона несе і нестиме відповідальність — і в моральному, і в політичному сенсі. Хоч механізми тоталітаризму ще не всі відновлено, деякі паралелі зі сталінським деспотизмом вражають, як-от те, що російські наукові та культурні істеблішменти, як, наприклад, Союз ректорів Росії, суцільно і гласно підтримують цю геноцидну війну (див.: «Обращение Российского Союза ректоров». Ось так звучить його перший абзац: «На наших очах відбуваються події, які хвилюють кожного громадянина Росії. Це — рішення Росії нарешті закінчити восьмилітнє протистояння України і Донбасу, домогтися демілітаризації та денацифікації України... тощо»). У Росії схвалення охоплює не лише науку, а й культуру загалом і перетворює і одне, і друге в знаряддя імперіалізму. Проти цього на Заході також формується реакція, коли разом із санкціями різні інституції відмежовуються від Росії і припиняють співпрацю та нормальні взаємини. Росія щораз більше стає країною-парією. Однак саме по собі це не розв'язує масового злочину і теж ставить перед нами нові питання.

Одне з таких термінових питань стосується української науки, зокрема гуманітарної, особливо тоді, коли вона має стосуюнок до Росії, — а він немінучий, бо корениться в історії та сусідстві. Як видно зі згаданої заяви Союзу ректорів Росії, на деякі речі треба, як мінімум, відповідати одразу, тобто дбати про інформаційне, медійне й безпосереднє політичне звучання. (Тут помітний дуже швидкий відгук гарвардського Центру Дейвіса з російських та євразійських студій, який уже 9 березня оголосив: «Ми визнаємо багатьох науковців в Україні, Росії та по всьому світу, які продовжують страждати від війни Росії проти України», і «тому призупиняємо відносини Центру Дейвіса із російськими вищими навчальними закладами, керівництво яких підписало публічного листа на підтримку війни»). За декілька днів після того з'явилася заява Львівського університету: «Львівський університет суджусь звернення Російського союзу ректорів.) Тут дуже багато залежить від інфраструктури, досвіду й інституційного спорядження. Не всі можуть робити це так оперативно, як треба, і в найширшому сенсі на це мали би реагувати медіа та державні відомства. Але не це є в центрі нашої уваги. На першому плані, вважаю, залишається осмислення довгострокових і стратегічних дій. Передусім через те, що маємо прикийр приклад того, що понад тридцять років тому, коли прийшла незалежність, українська сторона не була готова належно формувати свою науку, зокрема гуманітарну, свої наукові завдання і наукову політику аж до періоду Майдану й активної війни з Росією (тобто до 2014 року). Фактично з тридцяти одного року незалежності двадцять чотири роки — дещо більше, ніж 77% від усього періоду, — під цим оглядом здебільшого змарновано. Екзистенційним тепер є питання, як діяти у вільному світі, на Заході: в Америці, Канаді, Німеччині тощо, де надалі існує потужна інерція захоплення російською культурою (у Франції вона зашкалює) і водночас є певна дезорієнтованість у наявній ситуації (чи бодай непоінформованість), а також пряме або заідеологізоване небажання бути поінформованим щодо Росії.

Р. С. Відколи я писав це у серпні-вересні, дещо змінилось, а дещо й ні: війна далі триває і заповідається на довгу; Херсон звільнено, але насуваються нові хмари, як говорить голова генштабу; адекватність дечого (зокрема, ЗСУ) вже наявна, і неадекватність іншого — а його набагато більше: від наших союзників по війні до світового наукового середовища — також наявна...

Григорій ГРАБОВИЧ,

літературознавець, літературний критик, історик культури, сайт журналу «КРИТИКА», 29 грудня 2022 року

Література і мова на тлі війни з рашистами

У цьому числі ми на нашій тематичній сторінці подаємо кілька матеріалів. Це допис нашої журналістки Олени Маковій про видатного українського письменника і мовознавця Яра Славутича з нагоди 105-ї річниці від дня його народження. А також – вірші редактора газети Сергія Зінченка про передчуття цієї війни двадцять років тому та вже про саму війну в її фазі повномасштабного вторгнення рашистів на українську землю.

ЧОМУ СТОГНЕ ЗЕМЛЯ?

(Щодо конфлікту біля острова Тузла)

*Боже! Скільки тих слів про братерство народів злетіло
У святу небеса і над світом злиденним кружля!
Скільки тих квіточок у букетиках дружби рясніло!
То чому ж на кордоні під дамбою стогне земля?*

*Бо забуто слова, а ті квіти давно вже зів'яли,
Нова мода прийшла: продавати чуже і святе.
Так і нас поведуть на мотузці в чужинські підвали,
То вже може хоч там у свідомості щось проросте?*

*Про коріння тоді у підвальній сирій холоднечі
Нагадає хіба, що хирляве стебельце верби,
Та вже пізно, бо й спогад про зиму у баби на печі
Із дитинства далекого нам не розвіє журби.*

*Бо сьогодні під дамбою стогне земля, а не потім,
Ми сьогодні – за крок до неволі, війни і п'янки,
І розлучниця-осінь готує вінок в позолоті,
Наче знає причину, чому ворогуємо ми.*

*А хіба ми не знаєм? Бо правлять сексоти й бандити,
Україну й Росію зіштовхують тільки вони.
Ім такий ось конфлікт – наче золота дикою злиток:
Розділай і пануй в передгроззі нової війни!*

*Тільки стогне земля і не хоче під чобіт лягати,
Хоче вільно родити, щоб квіти були, щоб слова
Із високих небес повернулись до рідної хати,
Де ще пам'ять про мир, про братерство і дружбу жива.*
23 жовтня 2003 року

ПІД ПРАПОРОМ СОНЦЯ Й НЕБЕС

*Руїн все більшає, і смерть навколо:
Вже з неба нависає над всіма –
На фронті ти, в лікарні чи у школі,
Для неї – все одно: проблем нема.*

*Ще й під ногами, в мінах, поселилась
І навіть в душі страхом заповзла.
Та їй все мало, наче геть сказалась.
Бо хоче, щоб не сонце, а імля*

*Запанувала над підсонячним народом.
Але і смерть – підвладна, Бог – закон:
Бо і вона сама – із Нього родом
Посеред інших владних заборон.*

*Та смертю наш народ не залякати
(Чи з неба, чи з-під ніг, ще звідкись там...)
Ми – за життя: від хати і до хати
Постали силою на лихо всім катам.*

*Війна панує, їй підвладні долі:
В її руках, кому і скільки жить,
Вся Україна стала полем бою.
І тільки сонце та небес блакить*

*Їй не підвладні – прапором постали
І над країною, і над буттям.
З ним переможемо й розчистимо завали
Крізь темряву у наше майбуття.*

*І виростем, підсонячні і чисті,
Крізь всі руїни і жахи війни,
А наші душі, вільні й променисті,
Засяють з неба, бо живі вони.*

29 грудня 2022 року
Сергій ЗІНЧЕНКО м. Кривий Ріг

11 січня 2023 року виповнилося 105 років від дня народження письменника, перекладача, видатного педагога, українського мовознавця та літературознавця, автора багатьох підручників з української мови, доктора філології зі славістики, професора Альбертського університету (Едмонтон, Канада) Яра Славутича. Його справжнє ім'я – Григорій Михайлович Жученко. А щодо цього свого знаменитого псевдоніма письменник згадував на своє сімдесятиріччя так: «Під цим іменем надрукував півдесятка віршів у літературних журналах чи альманахах... 1943 року я вперше виступив у пресі під іменем Яр Славутич. Це ста-

ка, бо не було молочка. На щастя, мені, п'ятнадцятирічному, вдалося дістатися до радгоспу «Скотар» на Криворіжжі, навесні 1933 року – і я рятував улюбленого діда маленькими шматочками хліба та грудочками пшоняної каші зі скромної пайки, приносячи їх до землячки на зруйнованому хуторі Жученки, на західному Гурівському узліссі. Не пощастило мені його врятувати. Помер на моїх руках. Зберігаючи повну присутність розуму, не втрачаючи влади над собою, перед своєю смертю він узяв від мене зобов'язання. Я мусив скласти йому урочисту присягу – вижити й розказати всьому світові, як сталінська людва нищила Україну. Поховавши улюбленого діда, загорненого в рядно, у викопаній

оберігати місцеве населення від німецьких грабунків, рятувати молодь, наловлену німцями та поліціями для рабської праці у фатерлянді».

А вже після завершення тієї кривавої війни навчається в університеті у Мюнхені і працює в редакціях журналів «Заграва», «Арка» обирається секретарем правління Мистецького українського руху. Починаючи ж із 1949-го року, він про-

ПРАВДОНОСЕЦЬ ІЗ РІДНОГО КРАЮ

лося в часописі «Нова Україна», де надруковано кілька віршів із циклу «Запорожці». З того часу я друкувався лише під цим іменем, що незабаром стало моїм легальним прізвищем». (Яр Славутич. «У вирі багатокультурности». Едмонтон, 1988, с. 138).

Народився він на родовому хуторі Жученки Херсонської губернії (нині це територія Долинського району Кіровоградської області). Навчався в 1925-1927 роках у початковій школі в селі Благодатному, потім – у початковій школі села Ново-Шевченкове, а в 1930-32-му в Гурівській семирічці. За спогадами моєї бабусі, Марії Тихонівни, яка в ті часи там навчалася, викладачі давали ґрунтовні знання з української та німецької мов. Мабуть, це вплинуло і на його подальшу долю як письменника і мовознавця. А під час Голодомору родина його постраждала через примусову колективізацію та розкуркулення. Сталося це внаслідок відмови родини Жученків стати колгоспниками. Тоді 14-річного Григорія і його батька було арештовано, а його маму разом з його сестричками взагалі вигнали з хутора. Під час транспортування на заслання хлопцеві вдалося вискочити з потягу на ходу, а маму і своїх молодших сестер він потім ледве розшукав у сусідній Гурівці. Лише за кілька місяців Григорій втратив діда з бабусею і свою наймолодшу сестричку. Про цю трагедію Яр потім написав: «Голодомор 1932-33 років наробив жахливих спустошень на Україні... Не минув і нашої родини. На самому початку 1933 року померла бабуся, відмовившись їсти, щоб більше було тієї вбогої їжі для внуків. Незабаром відійшла з цього світу піврічна сестричка Галоч-

мною неглибокій ямі між двома деревами, я поніс із собою присягу, проказану дідом (окремі слова було повторено ним тричі), як місію. Дивуюся тепер, що мені таки пощастило вижити, уціліти в неймовірних обставинах війни, у тривожній підпільній діяльності на північній Київщині, Чернігівщині та Стародубщині, у дорозі на Захід, під час утечі з катовицького огороженого дротом табору, при нічному переході польсько-чеського кордону, під американськими бомбами в Берліні, у таборах для переміщених осіб, звідки сталінські опричники насильно забирали втікачів «на родину», себто на каторжну працю в Сибіру, і т. д. й т. п. Урятуватися, вижити пощастило. Але чи виконав я повністю зобов'язання, дане моєму улюбленому дідові? Настав час готувати остаточний звіт. А українці в Україні самі сформулюють свою думку... У той час, коли масово вимирали хлібороби з голоду, несвідомо блукаючи полями в надії знайти торішній колосок чи качан кукурудзи, або викопати мерзлу картоплину, саме в той час дорідне зерно, пограбоване радянською владою в цих же хліборобів, лежало у ворохах і пріло та гнило під дощами, хоч і прикрите брезентами. Я власними очима бачив такі ворохи зерна на станції Долинській, на «полустанку» Висунь і поблизу станції Кривий Ріг».

Та після всіх випробувань долі юнак в 1935-1940- роках все ж став студентом Запорізького педагогічного інституту й отримав диплом викладача української мови й літератури. Під час Другої світової війни він із групою інших радянських воїнів потрапляє в оточення, а потім створює Чернігівську Січ, «яка ставить за мету

живав у Сполучених Штатах Америки/ В 1954-му році в Пенсільванському університеті отримав науковий ступінь доктора філологічних наук зі славістики, в 1955-му – доктора філософії. Яр Славутич викладав українську мову в Каліфорнії, а в 1960 році переїхав до Канади, де до 1983 року обіймав посаду професора Альбертського університету в Едмонтоні.

Яр Славутич був автором англійських підручників з української мови, літературно-критичних нарисів, редактором і видавцем літературно-мистецького альманаху «Північне Сяйво», що друкувався в Едмонтоні. Як учений славіст він розробив новий зоро-слуховий метод вивчення української мови. За час своєї діяльності він видав багато наукових праць: своїх та чужих. А в 1960-му році створив видавництво «Славута».

А ще видатний вчений був дійсним членом Наукового товариства імені Тараса Шевченка, Української вільної академії наук, Української Могилянсько-Мазепинської академії. Крім цього, Яр Славутич також обіймав посади президента Канадського інституту народознавства, Українського шекспірівського товариства.

Починаючи від 1990 року, цей видатний науковець і письменник неодноразово відвідував Україну, зокрема, – Кіровоградщину та Криворіжжя.

А 4 липня 2011 року серце Яра Славутича зупинилося в Едмонтоні. Його поховали на цвинтарі святого Михаїла.

**Підготувала
Олена МАКОВІЙ.
На світліні; Яр СЛАВУТИЧ. Фото – за посиланням: <https://ukrlit.net/biography/slavutich.html>**